

Nuwe raamstruktuurtypes in aanlyn woordeboeke*

Rufus H. Gouws, *Departement Afrikaans en Nederlands,
Universiteit Stellenbosch, Suid-Afrika
(rhg@sun.ac.za)*

Opsomming: In die leksikografiepraktyk lei die oorgang vanaf gedrukte na aanlyn woordeboeke tot talle veranderinge. Hierdie veranderinge moet in die leksikografieteorie beskryf word. Woordeboekstrukture is ook 'n teken van veranderinge, met ou strukture wat aangepas en nuwe strukture wat ontwikkel word. In hierdie artikel is die fokus op verskeie aspekte van een van die nuwe struktuurtypes in aanlyn woordeboeke, naamlik die skermskootstruktuur. Hierdie struktuur huisves onder meer individuele woordeboekartikels, artikeldede, beperkte artikels asook artikeldeeltrajekte. Naas die kernartikel laat die skermskootstruktuur ook uitgebreide artikels toe wat 'n nuwe tipe raamstruktuur vertoon, te wete 'n artikelraam. 'n Artikelraam kan die gevolg van horisontale uitbreiding na links en/of regs asook opwaartse en/of afwaartse vertikale uitbreiding wees. Geïntegreerde en niegeïntegreerde artikelbuitetekste bied huisvesting aan leksikografies relevante data wat nie in die kernartikel verskyn nie. Veral in die kommersiële leksikografie raak nieleksikografiese data in woordeboeke al hoe belangriker en die skermskootstruktuur moet so beplan word dat hierdie data gehuisves word sonder om data-oorklading tot gevolg te hê. Dit kan geplaas word in 'n soekraam wat in die skermskootraamstruktuur voorsien word.

Slutelwoorde: AANLYN WOORDEBOEK, ARTIKELRAAM, ARTIKELRAAMSTRUKTUUR, BUITETEKSE, DATAVERSPREIDING, RAAMSTRUKTUUR, SKERMSKOOTRAAM, SKERMSKOOTSTRUKTUUR, SOEKRAAM, SPYSKAARTTEKSBLOK

Abstract: New Types of Frame Structures in Online Dictionaries. In the lexicographic practice the transition from printed to online dictionaries resulted in numerous changes. These changes have to be accounted for in lexicographic theory. Dictionary structures also are a target of changes, with some old structures being adapted and new structures being developed. The focus in this article is on various aspects of one of the new structures in online dictionaries, namely the screenshot structure. This structure accommodates among other individual dictionary articles, partial articles, restricted articles as well as partial article stretches. Besides the core article the screenshot structure also allows extended articles that display a new type of frame structure, namely an article frame. An article frame can be the result of horizontal expansion to the left and/or right as well as upward and/or downward vertical expansion. Integrated and non-integrated arti-

* Hierdie artikel is 'n verwerking van 'n referaat gelewer by die 27ste Jaarlikse Internasionale AFRILEX-kongres, aangebied deur die Departement Suid-Afrikaanse Gebaretaal en Dowe-studies aan die Universiteit van die Vrystaat (UV) in Bloemfontein, Suid-Afrika, 26–29 Junie 2023.

cle outer texts accommodate lexicographically relevant data that are not included in the core article. Especially in commercial lexicography non-lexicographic data in dictionaries become increasingly important and the screenshot structure should be planned in such a way that these data can be accommodated without resulting in data-overload. Non-lexicographic data can be allocated to a search frame prevailing in the screenshot frame structure.

Keywords: ARTICLE FRAME, ARTICLE FRAME STRUCTURE, DATA DISTRIBUTION, FRAME STRUCTURE, MENU TEXTBLOCK, ONLINE DICTIONARY, OUTER TEXT, SCREENSHOT FRAME, SCREENSHOT STRUCTURE, SEARCH FRAME

1. Ter agtergrond

In die verhouding tussen teorie en praktyk in die leksikografie speel die teorie dikwels 'n navolgersrol om 'n beskrywing te gee van prosedures wat in die praktyk uitgevoer is. Die koms van die digitale era het daartoe gelei dat 'n verskeidenheid aanlyn woordeboeke tot stand gekom het en kenmerke vertoon wat nog nie in die teorie beskryf is nie. Die taak van die metaleksikograaf is nie net om vernuwend te dink en voorstelle vir aanpassings in die leksikografiepraktyk voor te stel nie, maar ook om krities na bestaande woordeboeke te kyk en dit te beskryf waarvoor daar nog nie in die teorie voorsiening gemaak is nie. Dit geld ook die benutting van woordeboekstrukture. Hierdie artikel poog om enkele aspekte van een van hierdie struktuurtypes oorsigtelik te bespreek.

Die oorgang vanaf gedrukte na aanlyn woordeboeke het tot talle veranderinge in die struktuur en aanbieding in aanlyn woordeboeke gelei. Hierdie veranderinge kom ook op die gebied van woordeboekstrukture voor. 'n Oorsig oor woordeboekstrukture wys dat sommige daarvan slegs in gedrukte woordeboeke voorkom, ander kom in sowel gedrukte as aanlyn woordeboeke voor, maar ondergaan wel bepaalde aanpassings wanneer hulle in aanlyn woordeboeke gebruik word. Daarbenewens is daar strukture wat slegs in aanlyn woordeboeke voorkom.

Woordeboekstrukture het onder meer ten doel om leksikografiese data, byvoorbeeld aanduiders in woordeboekartikels asook ander data wat nie in artikels optree nie, te huisves en om die gebruiker te help om die data te kan opspoor. Daar is 'n verskeidenheid plekke waar data deur die benutting van 'n uitgebreide dataverspreidingstruktuur geplaas kan word en wat as soekplekke dien waaraan inligting deur middel van 'n woordeboek se soekstruktuur onttrek kan word. Die verskillende soekplekke is onder meer:

- die *soeksone*, dit is 'n gleuf in 'n woordeboekartikel waar 'n bepaalde aanduiders of datatipe geplaas word;
- die *soekgebied*, dit is die individuele woordeboekartikel;

- die *soekveld*, dit is die woordeboek se sentrale teks wat die verskillende artikeltrajekte bevat;
- die *soekstreek*, dit is die volle woordeboek met sy sentrale teks plus die verskillende buitetekste;
- die *soekdomein*, dit is die portaal waarbinne aanlyn woordeboeke geplaas kan word; en
- die *soekuniversum*, dit is die omgewing buite die soekdomein, byvoorbeeld die internet of ander woordeboekportaal-eksterne bronne waartoe gebruikers via die woordeboek toegang het.

In gedrukte woordeboeke vertoon die soekstreek dikwels 'n raamstruktuur met buitetekste in die voor- en agtertekste-afdelings wat die sentrale teks aanvul (Kammerer en Wiegand 1998). 'n Onderskeid word gemaak tussen 'n volle raam, dit is waar sowel voor- as agtertekste voorkom, en 'n halwe raam, dit is waar die sentrale teks slegs deur óf voor- óf agtertekste aangevul word. Aanlyn woordeboeke kan wel buitetekste hê, maar hierdie buitetekste, oftewel buitekenmerke volgens Klosa en Gouws (2015) omdat dit nie net tekste is nie, maar ook onder meer video- en oudioknipsels mag wees, is nie lineêr posisioneel gebonde met betrekking tot die sentrale teks nie. Daarom vertoon aanlyn woordeboeke normaalweg nie 'n raamstruktuur nie.

Een van die struktuurtypes wat uitsluitlik in aanlyn woordeboeke voorkom, is die skermskootstruktuur, vergelyk Gouws (2014: 165). Afhangend van die aard van die uitleg van 'n aanlyn woordeboek kan 'n skermskootstruktuur soms meer as een artikel bevat, maar dikwels slegs 'n enkele artikel, 'n beperkte artikel of 'n artikeldeel. Naas die leksikografiese data kan 'n skermskootstruktuur ook nieleksikografiese data insluit (Gouws en Tarp 2017: 403). Alhoewel die skermskootstruktuur reeds as een van die strukture van aanlyn woordeboeke geïdentifiseer is, is daar in die metaleksikografiese gesprek nog min aandag aan die spesifieke aard en inhoud van hierdie struktuur gegee. Die verhouding tussen die skermskootstruktuur en die artikelstruktuur as komponent van 'n skermskootstruktuur is ook nog nie na behore bespreek nie. In die bespreking van die struktuur van woordeboekartikels is daar wel reeds verwys na 'n dinamiese veelvlakke artikelstruktuur. Dit lei daartoe dat die gebruiker in die raadpleging van die bewerking van 'n bepaalde lemma toegang het tot verskillende skermskote wat telkens slegs enkele soeksones van die betrokke artikel vertoon, vergelyk Gouws (2014). Dít blyk uit die volgende drie skermskote uit *lexiko*. Figuur 1 wys 'n deel van die openingskermskoot van die lemma *Farbe* se bewerking. Figuur 2 bied die skermskoot wat volg nadat daar op die struktuurmerker "weiter" van figuur 1 se eerste semantiese subkommentaar geklik word, en figuur 3 is die skermskoot wat volg op 'n klik op figuur 2 se data-aanduider "Grammatik".

elexiko

Farbe

Lesartenübergreifende Angaben

Orthografie
Normgerechte Schreibung: Farbe
Worttrennung: Far|be

Wortbildungsprodukte
(automatisch ermittelt) [weiter >](#)

Lesartenbezogene Angaben

Lesart **'optischer Eindruck'** [weiter >](#)
Mit *Farbe* bezeichnet man die Eigenschaft eines Stoffes, Licht in einer bestimmten Wellenlänge zu reflektieren und dadurch von anderen Stoffen optisch unterscheidbar zu sein. So besteht zum Beispiel ein Regenbogen aus verschiedenen *Farben*.

Lesart **'Färbemittel'** [weiter >](#)
Mit *Farbe* bezeichnet man ein Mittel, das bewirkt, dass Dinge (z. B. eine Wand, ein Gemälde) optisch, hinsichtlich ihrer Färbung, voneinander unterscheidbar sind.

Lesart **'Kartenreihe'** [weiter >](#)
Mit *Farbe* bezeichnet man eine Reihe von Karten eines Kartenspiels, die durch das gleiche Symbol (z. B. Herz, Karo) gekennzeichnet sind.

Lesart **'Art und Weise eines Tons'** [weiter >](#)
Mit *Farbe* bezeichnet man in der Musik die spezifische Art und Weise, wie ein Ton klingt.

Zum Zusammenhang der Lesarten
Die Lesart *'optischer Eindruck'* stellt das Abstraktum dar. Die Lesart *'Färbemittel'* ist hierzu eine Konkretisierung. Die Lesarten *'Kartenreihe'* und *'Art und Weise eines Tons'* sind Metonymien der Lesart *'optischer Eindruck'*.

Figuur 1: Uit *elexiko*

elexiko

Farbe

Lesart: 'optischer Eindruck'

[zur Übersichtseite](#) Lesarten im Überblick

Bedeutungserläuterung | Kollokationen | Konstruktionen | Sinnverwandte Wörter | Gebrauchsbesonderheiten | Grammatik

Erläuterung der Bedeutung / Funktion

Mit **Farbe** bezeichnet man die Eigenschaft eines Stoffes, Licht in einer bestimmten Wellenlänge zu reflektieren und dadurch von anderen Stoffen optisch unterscheidbar zu sein. So besteht zum Beispiel ein Regenbogen aus verschiedenen **Farben**.

Hinweis anzeigen > Belege anzeigen >

Sachinformationen Weitere Informationen

"Farbe, allgemein: eine durch Licht bestimmter spektraler Beschaffenheit ausgelöste und durch das Auge vermittelte Sinnesempfindung [...]; die wahrgenommene Farbe ist keine physikalische Eigenschaft der Gegenstände, wird jedoch im Sprachgebrauch für die auslösende Lichtstrahlung selbst oder für stoffliche Farbmittel verwendet. An den bunten Farben nimmt man einen Farbton wahr (Gelb, Rot, Blau, Grün), der verschieden stark ausgeprägt sein kann (Sättigung), sowie eine Helligkeit. Fehlt der Farbe der Farbton, ist die Sättigung null, und es liegt eine unbunte Farbe vor (Schwarz, Weiß und ihre Mischungen, die Farben der Graureihe)." *Brockhaus in Text und Bild Edition (2002). Mannheim (CD-ROM).*

Wortklasse: Eigenschaftsprädikator

Figuur 2: Uit *elexiko*

elexiko

Farbe

Lesart: 'optischer Eindruck'

zur Übersichtsseite Lesarten im Überblick

Bedeutungs- Kollo- Konstru- Sinnverwandte Gebrauchs- Grammatik
erläuterung kationen tionen Wörter besonderheiten

Grammatik

Wortart:	Nomen (Femininum)
Nominativ Singular:	(die/eine) Farbe
Genitiv Singular:	(der/einer) Farbe
Nominativ Plural:	(die) Farben

Figuur 3: Uit *elexiko*

Hier beweeg die gebruiker in sy/haar soektog na bepaalde data van die een skermkoot na 'n volgende. Gouws (2018: 52 e.v.) dui daarop dat daar in hierdie tipe veelvlakke artikelstruktuur onderskei moet word tussen die omvattende artikel, dit is die volle artikel wat weliswaar nie as 'n geheel in 'n enkele skermkoot verskyn nie, en die beperkte artikels, dit is daardie dele van die omvattende artikel wat in elke afsonderlike skermkoot verskyn. Gouws (2014) wys aan die hand van die kriteria vir woordeboekartikels daarop dat hierdie beperkte artikels wel as artikels benoem kan word, onder meer omdat elkeen steeds die lemmateken bevat en 'n leksikografiese bewerking bied van die leksikale item wat deur die lemmateken verteenwoordig word. In so 'n veelvlakke artikel wys Gouws (2022) ook op die bestaan van 'n soektonnel, dit is waar 'n kommentaar of subkommentaar in 'n beperkte artikel deur opeenvolgende stappe uitgebrei word na daaropvolgende beperkte artikels met die soektog wat deur middel van die opeenvolgende datamerkers, die soektonnel, uitgevoer kan word. Die interne toegangstruktuur bepaal hierdie spesifieke soekroete.

Reeds uit die voorbeelde in figuur 1–3 is dit duidelik dat alle skermkote nie dieselfde uitleg en struktuur het nie. In hierdie artikel word enkele aspekte van die skermkootstruktuur asook die struktuur van artikels en beperkte artikels wat per skermkoot aangebied word, bespreek met die doel om 'n metaleksikografiese uiteensetting van enkele kenmerke van hierdie onbespreekte woordeboekstrukture te bied.

2. Skermkoot van 'n tradisionele artikelstruktuur

Anders as in *elexiko*, figuur 1–3, vertoon sommige aanlyn woordeboeke 'n tradi-

sionele artikelstruktuur, dit is 'n struktuur vergelykbaar met dié van 'n gedrukte woordeboek. Vergelyk figuur 4 uit die *Pharos Afrikaans–Engels/English–Afrikaans Woordeboek*.

werk¹

werk [werk] 1 work, labour, effort, exertion; 2 task, job; 3 work, deed, handiwork; 4 work, creation; 5 work, employment, job; 6 duty, function, task, business; 7 walk of life; 8 work, office, place of employment; 9 motion (*of the stomach, a machine, etc.*); 10 works (*of a watch etc.*)
aan die ~ **wees a** be working, be at work **b** be up and doing;
hard aan die ~ **wees** be hard at work;
aan die ~ **!** go to it!;
~ **aanneem** contract for work;
~ **afskoop** botch/scamp one's work;
agterstevoor/verkeerd te ~ **gaan** go the wrong way about it;
dit is alles sy/haar ~ it is all his/her doing;
die ~ *het begin* work has started;
baie ~ *aan iets bestee* spend much work/labour/effort on s.t.;
aan die ~ *bly a* keep on working *b* work away;
'n boel ~ (*infrm.*) stacks of work;
by die ~ *wees* be at work;
by/in die ~ *wees* be on duty;
dis nie (sommern) elkeen se ~ *nie (infrm.)* it takes some (*or a lot of*) doing;
aan die ~ *gaan/spring* start working, fall/go/set to work;
hoe om te ~ *te gaan* how to proceed (*or go about it*);
reg/verkeerd met iets te ~ *gaan* set about s.t. (*in*) the right/wrong way;
~ *toe gaan* go to work;
ek moet ~ *gedaan kry* I must put in some work;
iem. ~ *gee* give s.o. work, employ s.o.;
daar word ~ *van gemaak* s.t. is being done about it, it's in the works (*infrm.*);

Figuur 4: Uit *Pharos*

Dié skermkootdeel van die artikel van die lemmateken *werk* bied 'n tradisionele artikelstruktuur. Hier is geen sprake van beperkte artikels of 'n veelvlak-kige artikelstruktuur nie. Die artikelstruktuur bevat ook slegs die kernartikel en geen ander aanvullende segmente of 'n soektonnel nie. Waar 'n aanlyn woordeboek hierdie soort artikelstruktuur handhaaf, is die fokus in die beplanning van die skermkootstruktuur primêr op die beskikbare vertoonruimte van die skerm van die betrokke apparaat — 'n rekenaar, tablet of selfoon — en die besetting daarvan deur die artikel-interne leksikografiese data. 'n Aspek van artikel-dinamika wat hier ter sprake kan wees, is waar die artikel te lank is om ten volle op die skerm van die betrokke apparaat sigbaar te wees en waar die gebruiker op die skerm moet afbeweeg om die verdere artikeldele te kan sien. Hier is nie sprake van 'n veelvlakkige artikelstruktuur of van skermkote wat beperkte artikels bevat nie. So 'n artikel word steeds in 'n enkele skermkoot, weliswaar soms 'n verlengde skermkoot, aangebied met 'n eenvoudige skermkootstruktuur. Die inhoud van die skermkoot word hiërargies georden, dit verskyn nie in beperkte artikels nie, maar in een aaneenlopende artikel sonder enige bykomende data hetsy leksikografies hetsy nieleksikografies.

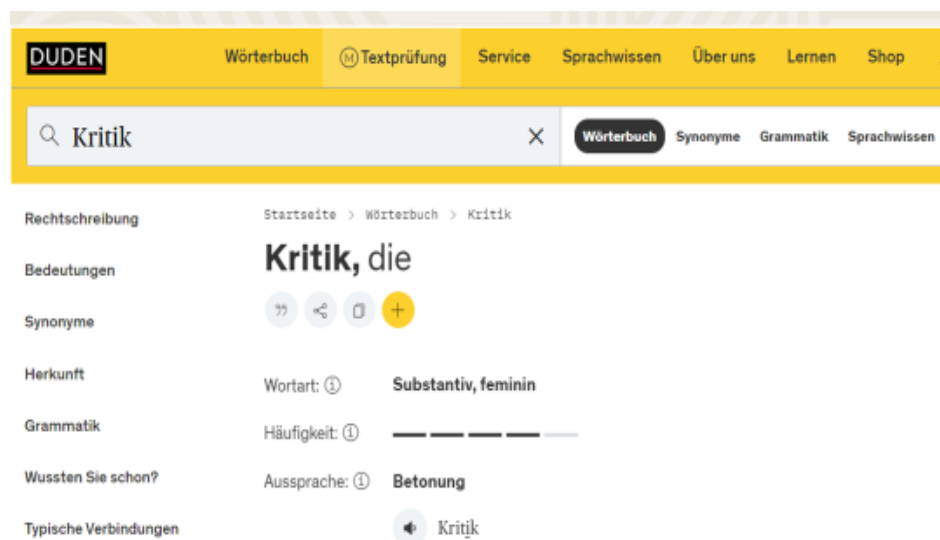
In hierdie artikel word 'n eenvoudige skermkootstruktuur wat slegs 'n tradisionele artikelstruktuur vertoon nie verder bespreek nie. Aandag sal wel gegee word aan 'n skermkootstruktuur waar die tradisionele artikelstruktuur vergesels word van bepaalde artikel-eksterne inskrywings.

3. Nuwe raamstruktuurtypes

3.1 'n Artikelraamstruktuur

3.1.1 Horisontale uitbreiding

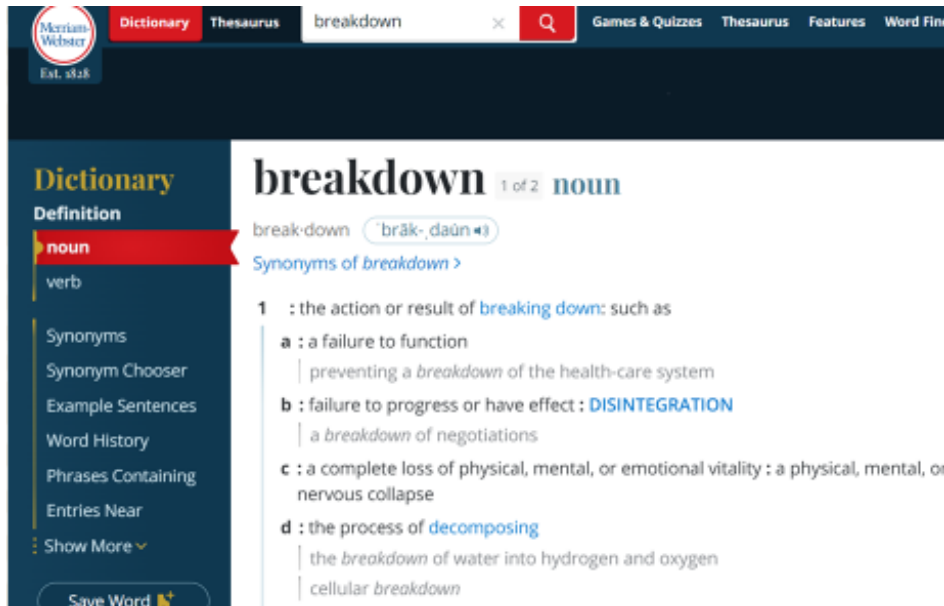
Die skermkoot in figuur 5 vertoon 'n deel van 'n beperkte artikel van die lemma *Kritik* in die *Duden Online*.

Figuur 5: Uit *Duden Online*

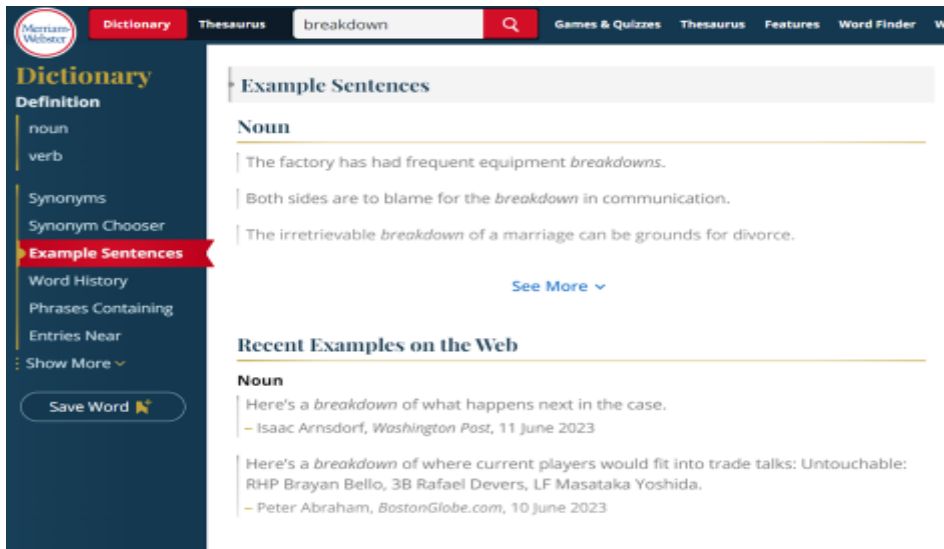
Die beperkte artikel bevat 'n kerngedeelte wat bestaan uit die lemmateken, aanduiders en struktuurmerkers wat aangebied word as deel van die leksikografiese bewerking van die woord *Kritik*. Daarnaas is daar op die linkerflank 'n teksblok wat 'n spyskaart is ter aanduiding van die datatipes wat in die artikel aangebied word. Die spyskaart is deel van die woordeboek se kitstoegangstruktuur en 'n klik op 'n datamerker lei die gebruiker na 'n beperkte artikel wat die tersaaklike soeksone en aanduiders bevat. Die spyskaartteksblok tree nie as deel van die kernartikel op nie. Dit bevat ook nie aanduiders nie, maar slegs datamerkers.

Figuur 6, 'n skermkootdeel uit die *Merriam-Webster* (MW) bied 'n beperkte artikel met 'n vergelykbare struktuur.

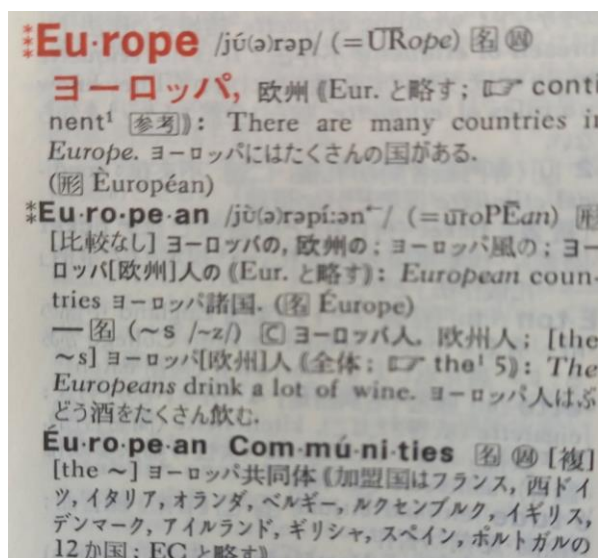
Figuur 6: Uit Merriam-Webster

'n Klik op die spyskaartteksblok se datamerker "Example sentences" lei tot die voorstelling in figuur 7.

Figuur 7: Uit Merriam-Webster

In figure 5–7 is dit duidelik dat die inhoud van die spyskaartteksblok nie verander wanneer daar van een beperkte artikel na 'n ander beweeg word nie. As spyskaart is dit ter sake vir elke artikel met 'n verpligte mikrostruktuur — vergelyk Hausmann en Wiegand (1989: 346). In figuur 6 en 7 word die datamerkers wat die soeksone(s) aandui wat die fokus van die beperkte artikel is, wel in die spyskaartteksblok gemerk. Die spyskaartteksblok staan telkens links van die kernartikel. Vanuit die perspektief van die artikelstruktuur met elke artikel wat uit minstens twee basiese kommentare, dikwels 'n vormkommentaar en 'n semantiese kommentaar, bestaan (Hausmann en Wiegand 1989: 354), lyk die spyskaartteksblok met 'n eerste oogopslag na 'n pre-kommentaar. 'n Pre-kommentaar is 'n onmiddellike stuk van 'n woordeboekartikel met 'n linksuitgebreide mikrostruktuur wat onmiddellik voor die vormkommentaar optree, die linkerrandstruktuur van die woordeboekartikel vorm en meestal een of meer aanduidersimbole bevat (Wiegand 1989: 474; Wiegand et al. 2020: 581). Die inskrywings in 'n pre-kommentaar is, gewoonlik deur 'n prosedure van lemmatiese adressering, na regs geadresseer. In figuur 8, 'n artikeldeeltrajek uit die *Kenkyusha's Lighthouse*, lei 'n linksuitgebreide mikrostruktuur tot die plasing van gebruiksfrekwenasierkers, die asteriske, in 'n prekommentaar waar hulle lemmaties na regs geadresseer is. In die artikel van die lemma *Europe* dui die drie asteriske daarop dat die woord *Europe* 'n hoër gebruiksfrekwenisie het as die woord *European* met slegs twee asteriske in die prekommentaar terwyl die afwesigheid van hierdie aanduidersimbole in die artikel van die lemma *European Communities* daarop dui dat die leksikale item wat deur hierdie lemma voorgestel word 'n nog laer gebruiksfrekwenisie as die voorafgaande twee woorde het.

Figuur 8: Uit *Kenkyusha's Lighthouse*

Die spyskaartteksblok in figure 5–7 bevat nie aanduidersimbole as inskrywings nie, maar wel datamerkers. Hierdie teksblokke is nie prekommentare nie, maar tree telkens as voorste rand van 'n uitgebreide artikel op. Die kernartikel word aangevul deur 'n artikelbuiteteks, die spyskaartteksblok, as voorste rand. Die optrede van die buiteteks het 'n artikelraamstruktuur tot gevolg. 'n Artikelraamstruktuur impliseer die bestaan van 'n artikelraam, hetsy 'n volle hetsy 'n halwe raam. In die voorafgaande voorbeelde bevat die raamstruktuur telkens slegs 'n buiteteks in die voortekste-afdeling en vertoon die artikel 'n halwe raam.

Aangesien die datamerkers in die spyskaartteksblok van die genoemde voorafgaande artikels die gebruiker help om by spesifieke soeksones in die omvattende artikel uit te kom, kan hierdie spyskaartblok telkens as 'n geïntegreerde buiteteks van die artikel beskou word.

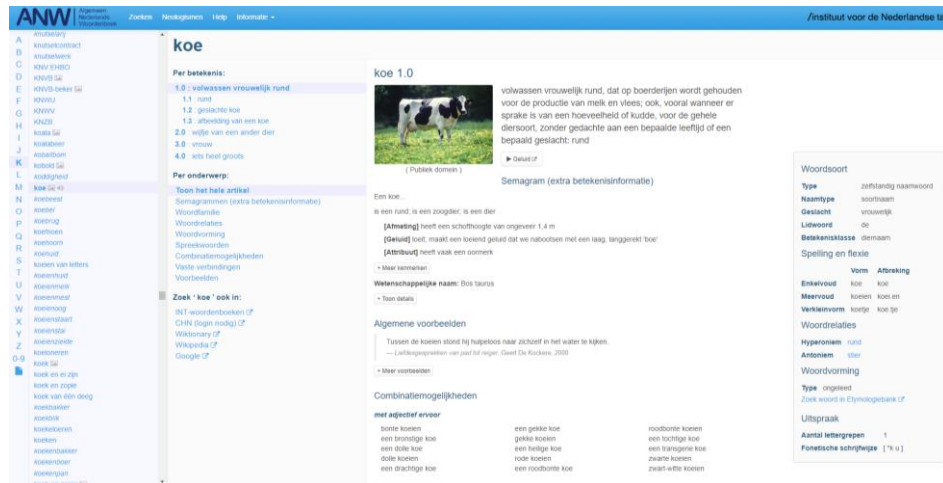
'n Artikelraamstruktuur bevat nie noodwendig net geïntegreerde buitetekste nie. Vergelyk figuur 9 uit *ellexiko* waar die artikel 'n volle raam vertoon met sowel voor- as agtertekste. Hierdie buitetekste is egter nie in die kernartikel, d.w.s. in die bewerking van die woord wat deur die lemmateken voorgestel word, geïntegreer nie. Dit ondersteun nie die gebruiker om spesifieke inligting aan die data in die woordeboekartikel te onttrek nie.

The screenshot displays the 'ellexiko' online dictionary interface. At the top, there is a search bar with the text 'ellexiko' and a search button. Below the search bar, there is a navigation menu with various categories like 'Ausschwitz', 'ausdrücklich', 'Auskunft', etc. The main content area shows the entry for 'Auto' with a speaker icon. The entry is divided into sections: 'Lesartenübergreifende Angaben' (Orthografie, Wortbildung, Herkunft und Wandel, Wortbildungsprodukte) and 'Lesartenbezogene Angaben'. The 'Orthografie' section shows the normgerechte Schreibung as 'Auto' and the Worttrennung as 'Au|to'. The 'Wortbildung' section shows the Wortbildungsart/-typ as 'unisegmentales Kurzwort (Typ: Kopfwort)' and the Gekürztes Wort as 'Automobil (Nomen)'. The 'Herkunft und Wandel' section shows the Etymologische Angaben as 'anzeigen >' and the Wandel 1700 bis 1945 and Wandel seit 1945 as '-'. The 'Wortbildungsprodukte' section shows '(automatisch ermittelt) weiter >'. The 'Lesartenbezogene Angaben' section shows the Lesart 'Fortbewegungsmittel' with a 'weiter >' link and a definition: 'Mit Auto bezeichnet man ein Fortbewegungsmittel, und zwar ein durch Motor angetriebenes Straßenfahrzeug auf meist vier Rädern zum Transport von Personen.' On the right side, there is a sidebar with a list of categories and their corresponding colors, including 'ellexiko', 'Startseite', 'Wortartikel', 'Projekt', 'Benutzungshinweise', 'Glossar', 'Erweiterte Suche', 'Feste Wortverbindungen', 'Sprichwörterbuch', 'Kommunikationsverben', 'Verlaufsformen', 'Neologismenwörterbuch', 'Schulddiskurs 1945–55', 'Protestdiskurs 1967/68', 'OBELEX meta', 'OBELEX diet', and 'Korpussuche'.

Figuur 9: Uit *ellexiko*

Hierdie artikel is én na links én na regs uitgebrei. Die buitetekste is wel leksikografies relevant vir die artikel. Hulle bied kontekstualiserende hulp, met die voorteks wat die lemma binne die tersaaklike deeltrajek plaas en die agterteks wat die artikel binne 'n soekreeks, 'n spesifieke woordeboek, in die woordeboekportaal, die soekdomein, plaas. Dit gaan hier om niegeïntegreerde artikelbuitetekste.

Die blokvorm waarin die buitetekste in die voorafgaande voorbeelde aangebied is, moet nie tot die gevolgtrekking lei dat teksblokke wat op die rand van 'n artikel geplaas is noodwendig buitetekste is nie. Vergelyk in hierdie verband figuur 10 uit die *Algemeen Nederlands Woordenboek (ANW)* waar die skermkoot 'n deel van die artikel van die lemma *koe* weergee.

Figuur 10: Uit ANW

Hier is wel 'n halwe raam met die voorteksafdeling wat twee buitetekste, naamlik 'n vertikale alfabetbalk asook 'n deeltrajek bevat. Aan die regterflank van die artikel is 'n teksblok wat met 'n eerste oogopslag soos 'n agterteks lyk. Uit figuur 11, 'n nader weergawe van hierdie teksblok, is dit duidelik dat dit nie 'n buitetekste is nie, maar 'n artikel-interne teksblok wat as deel van die kernartikel 'n aantal soeksones bevat.

Woordsoort

Type	zelfstandig naamwoord
Naamtype	soortnaam
Geslacht	vrouwelijk
Lidwoord	de
Betekenis	diernaam

Spelling en flexie

	Vorm	Afbreking
Enkelvoud	koe	koe
Meervoud	koeien	koei.en
Verkleinvorm	koetje	koe.tje

Woordrelaties

Hyperoniem [rund](#)

Antoniem [stier](#)

Woordvorming

Type ongeleed

[Zoek woord in Etymologiebank](#) ↗

Uitspraak

Aantal lettergrepe 1

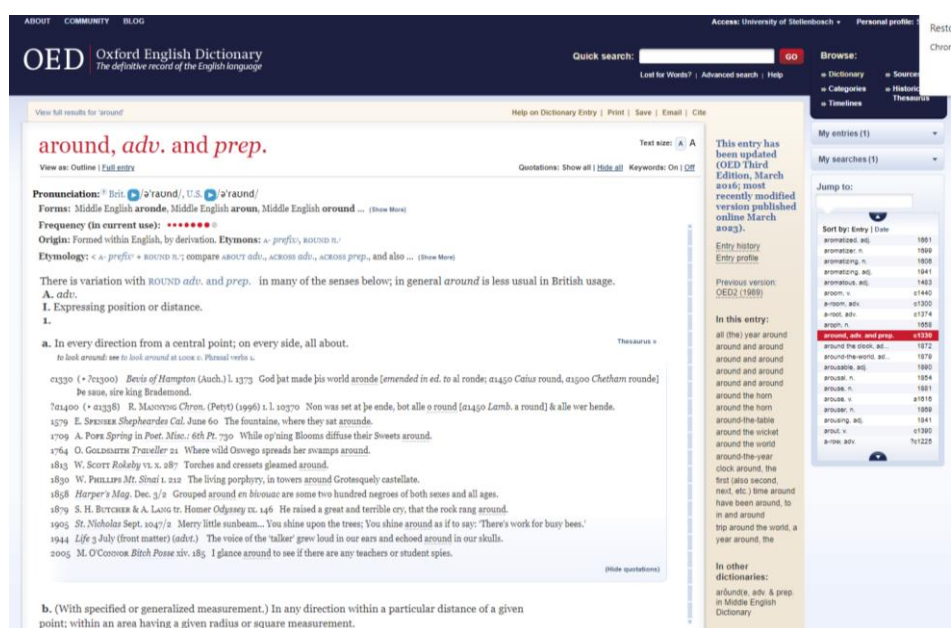
Fonetiese skryfwys [*k u]

Figuur 11: Uit ANW

Die ANW se kernartikels vertoon 'n blokstruktuur met 'n linkerblok, sentrale blok en regterblok. Figuur 10 vertoon dus artikel-interne teksblokke wat deel van die kernartikel is asook 'n artikel-eksterne teksblok wat die twee buitekste van hierdie artikel huisves en as voorste raamtekste optree. In hierdie skermkoot van die ANW-artikel het die twee buitekste 'n homogene aard deurdat albei niegeïntegreerde buitekste is.

Buitekste wat in 'n enkele raam optree, hoef nie homogeen van aard te wees nie. Figuur 12, 'n deel van die artikel van die lemma *around* in die *Oxford English Dictionary* (die OED), bied 'n voorbeeld van 'n artikel met 'n halwe raam waar die agtertekste-afdeling twee buitekste bevat. Hierdie buitekste is heterogeen van aard. Daar is naamlik 'n geïntegreerde buitekste met inligting

oor die herbewerking van die spesifieke artikel asook 'n lysing van enkele meerwoordige leksikale items en kollokasies wat in die betrokke omvattende artikel behandel word sowel as 'n verwysing na 'n woordeboek-eksterne bron waar meer inligting oor die woord wat deur die betrokke lemma verteenwoordig word, gevind kan word. 'n Klik op 'n inskrywing in hierdie lys neem die gebruiker na die betrokke soeksone in die woordeboekartikel. Tweedens is daar ook 'n niegeïntegreerde buitetekst, naamlik die deeltrajek waarbinne die lemma *around* voorkom.

Figuur 12: Uit OED

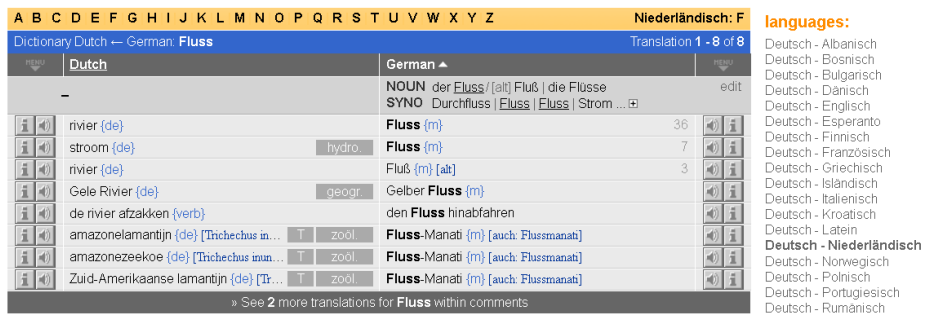
Hierdie buitetekste vorm gesamentlik die agterste raam van die artikel.

3.1.2 Vertikale uitbreiding

Die artikelraamstruktuur maak voorsiening vir 'n halwe raam met óf voor- óf agtertekste of vir 'n volle raam wat een of meer buitetekste in sowel die voor- as agtertekste-afdelings bevat. In figuur 13, 'n skermkootdeel van die artikel van die lemma *Fluss* in *dict.cc* se tweetalige woordeboek Duits–Nederlands, word die bewerking in die kernartikel aangevul deur 'n niegeïntegreerde buitetekst in die agtersteraamposisie waarin bykomende data verskaf word, naamlik 'n lysie taalpare, met Duits as eerste lid, wat ook in die *dict.cc*-woordeboekportaal verskyn. In hierdie lysie is die taalpaar Duits–Nederlands in vet gedruk

omdat dit aandui uit watter woordeboek die betrokke artikel kom. Hierdie buitekste is die gevolg van horisontale artikeluitbreiding na regs.

Die horisontale artikeluitbreiding om buitekste as voor- of agtertekste in te sluit, kan ook aangevul word deur 'n vertikale uitbreiding wat tot gevolg het dat 'n kernartikel deur vertikale raamtekste begrens word, naamlik opwaarts en/of afwaarts uitgebreide raamtekste.

Figuur 13: Uit *dict.cc*

Die woordeboek *dict.cc* het 'n standaardartikeluitleg wat deurgaans gebruik word en waarvolgens die skermkootstruktuur aangepas word. Hier bevat die verstekskermkoot 'n kernartikel met 'n horisontale uitbreiding na regs (die lys taalkombinasies) en 'n opwaartse vertikale uitbreiding wat meer as een raamtekste insluit. Die boonste raamtekste in figuur 13 bevat 'n alfabetbalk en regs van die balk die taal wat in die betrokke artikel met die Duitse woord gekombineer word, in figuur 13 is dit "Nederländisch" (=Nederlands). Onder die gleuf met die alfabetbalk is 'n gleuf met 'n teks wat die taalpaar asook die lemmateken aandui en heel regs in hierdie gleuf is daar 'n datamerker, hier "Translation 1–8 of 8", wat die gebruiker na verskillende beperkte artikels in die bewerking van die betrokke lemmateken kan lei. Hierdie buitekste in die boonste raam is leksikografies relevant. Die boonste teks is 'n niegeïntegreerde raamtekste en die onderste een is geïntegreerd in die leksikografiese aanbod van die woordeboekartikel.

Die raamtekste in figuur 5–7, 9–10 en 12–13, hetsy geïntegreerd hetsy niegeïntegreerd, is telkens relevant vir die betrokke artikel of beperkte artikel. Daarom staan hulle as primêre artikelraamtekste bekend.

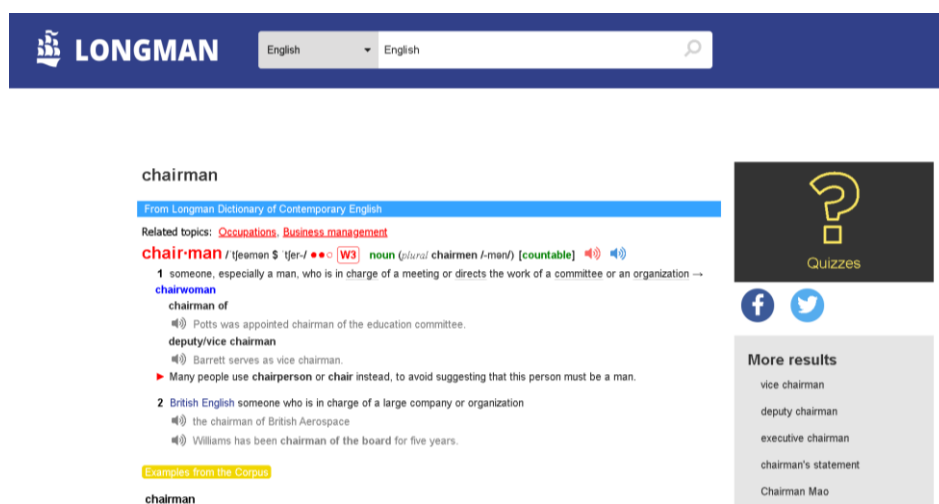
3.2 Verdere raamstrukture in die skermkootstruktuur

3.2.1 Sekondêre raam

Die skermkootstruktuur is 'n ordeningstruktuur. Dit vertoon die produk van die ordening en onderlinge posisionele verhouding tussen segmente in skermkote van woordeboekartikels. Dit kan onder meer die openingskerm, 'n woor-

deboek- of artikelspyskaart, 'n alfabetbalk, 'n artikeltrajek of -deeltrajek of 'n artikel of beperkte artikel bevat.

Die dinamiese aard van aanlyn woordeboeke dwing leksikograwe om die skermskootstruktuur en die leksikografiese data wat daarin vertoon word vroegtydig te beplan. Die skermskootstruktuur vertoon al die verskillende segmente wat in die skermskoot verskyn en horisontaal en vertikaal georden word. Die kern van die skermskootstruktuur is die woordeboekartikel of artikelreeks saam met die buitetekste van die onderskeie artikels of beperkte artikels wat as primêre raamtekste optree. In die beplanning van die skermskootstruktuur moet leksikograwe besluit oor die opname en plasing van ander segmente in die skermskoot wat nie deel van die aanbod van die artikel is nie. Die verstekskerm-skoot in aanlyn woordeboeke vertoon nie noodwendig net die uitgebreide arti-kel, d.w.s. die kernartikel plus moontlike artikelraamtekste, nie. Vergelyk figuur 14, 'n skermskoot van 'n deel van die artikel van die lemma *chairman* uit *Longman Dictionary of Contemporary English* (LDOCE).

Figuur 14: Uit *Longman Dictionary of Contemporary English*

Naas die kernartikel met die niegeïntegreerde horisontaal na regs uitgebreide raamtekste is daar ook 'n teks bo die lemmateken wat die woordeboektitel bevat asook 'n aanduiding dat dit om die eentalige Engelse woordeboek (in hierdie woordeboekportaal) gaan. Daar is ook 'n blokkie waar die woord waarna gesoek word, ingetik kan word. Hierdie vertikaal opwaarts uitgebreide teks is nie 'n buitetekste van die artikel nie, maar die titeltekste van elke skermskoot in hierdie woordeboek, soos ook te sien in figuur 15, wat 'n deel van die opening-skermskoot van hierdie woordeboek weergee, maar geen woordeboekartikel bevat nie.

Figuur 15: Uit *Longman Dictionary of Contemporary English*

Figuur 16 uit die *American Heritage Dictionary* (AHD) het ook 'n teks wat die woordeboek se titel bevat en wat in elke skermskoot verskyn. Daarbenewens is daar in hierdie skermskoot ook horisontaal geordende buitetekste wat eweneens in elke skermskoot verskyn. Hierdie tekste dra nie by tot die leksikografiese bewerking of kontekstualisering van die lemmateken of 'n aanduider in die woordeboekartikel nie.

Figuur 16: Uit *American Heritage Dictionary*

Vanweë hulle posisie in die skermkoot is dit wel raamtekste wat ook die artikel of selfs die uitgebreide artikel kan omraam, maar hulle is nie deel van die uitgebreide artikel nie. Die inhoud van hierdie tekste is wel leksikografies van aard aangesien dit inligting oor sekere aspekte van die woordeboek verstrek. Dit is egter nie deel van die woordeboekartikel nie. Figuur 17 wys dat hierdie raamtekste ook verskyn in die openingskermskoot van die woordeboek wat geen woordeboekartikel bevat nie — waar hulle dus nie deel van 'n artikelraam is nie.

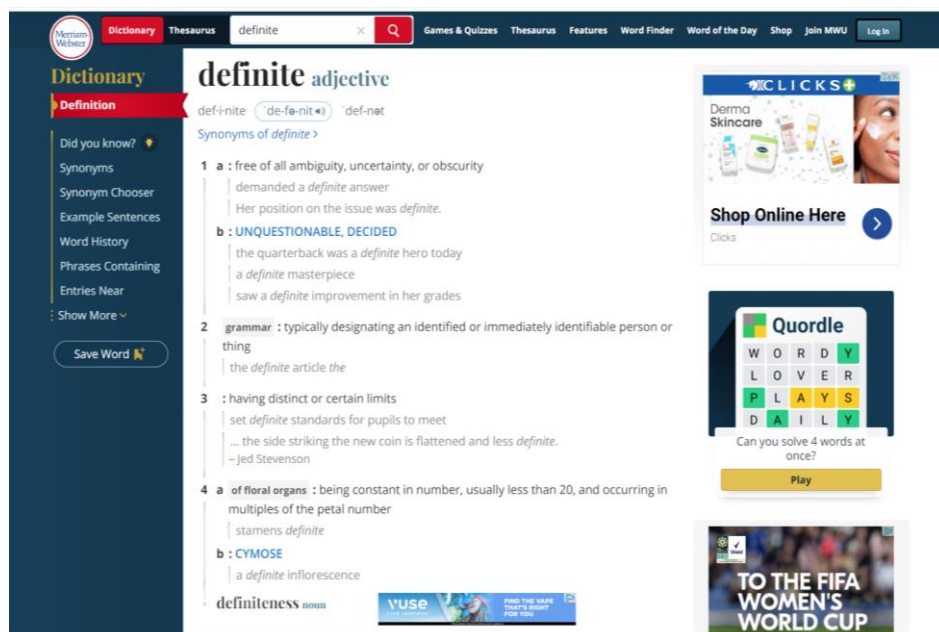
Figuur 17: Uit *American Heritage Dictionary*

Teenoor die primêre raamtekste wat die kernartikel omraam en die uitgebreide artikel vorm, vorm die buitetekste in figuur 15–17 'n sekondêre raam. Hierdie raamtekste is wel leksikografies van aard — die titel van 'n woordeboek en hulp met die gebruik daarvan — maar vorm nie deel van 'n uitgebreide artikel nie. In die beplanning van die skermkootstruktuur moet leksikografiese voorvoering maak vir 'n soekplek waar sulke tekste geplaas kan word. Hierdie data tree nóg in 'n soeksonde nóg in 'n soekgebied op. Hulle beset 'n nuwe soekplek, te wete 'n soekraam. 'n Soekraam is die posisie in 'n skermkootstruktuur waarin raamtekste geplaas kan word wat leksikografies ter sake is, maar nie deel van 'n uitgebreide artikel is nie. Sulke tekste tree nie noodwendig net saam met 'n uitgebreide artikel op nie, maar kan ook saam met 'n kernartikel optree, soos blyk uit figuur 16 waar die artikel geen buitetekste het nie.

'n Skermskoot wat 'n soekraam met sy sekondêre raamtekste bevat, bied ruimte vir die artikel plus bykomende segmente wat vir die spesifieke woordeboek deur die leksikograaf en/of uitgewer verlang word. 'n Vergelykbare skermskootstruktuur is ook te sien in die voorafgaande figure 5 (Duden), 6 (MW), 9 (*lexiko*), 10 (ANW) en 12 (OED).

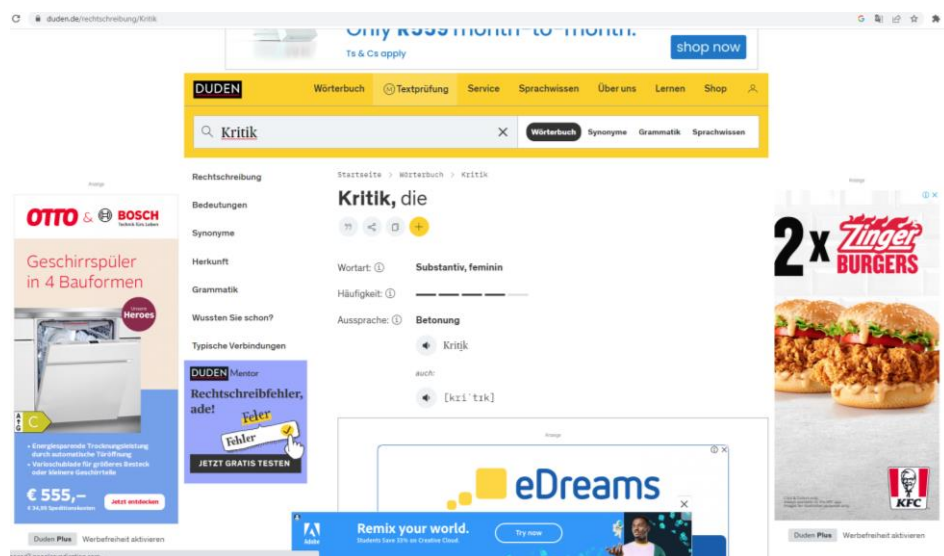
3.2.2 Skermskootraamstruktuur

Die artikelraamstruktuur met sy primêre en sekondêre raam is nie die enigste nuwe tipe raamstruktuur in aanlyn woordeboeke nie. Die skermskootstruktuur kan ook uitgebrei word om 'n eiesoortige raamstruktuur te vertoon, maar wat nie ter bevordering van leksikografiese inligtingsonttrekking benut word nie. Figuur 18, 'n skermskoot met 'n deel van die artikel van die lemma *definite* uit die *Merriam Webster*, vertoon 'n uitgebreide artikel wat uit die kernartikel en 'n voorste raam, die spyskaartteksteblok, bestaan. Daarbenewens bevat die skermskoot ook 'n titelteks, naamlik die gleuf bo die uitgebreide artikel waar die titel van die woordeboek verskyn, keuses van bronne waartoe die gebruiker toegang het asook die soekkassie waar 'n woord waarna gesoek word, ingetik kan word. Die uitgebreide artikel asook die titeltekste is leksikografies relevante segmente van die skermskoot en vorm 'n skermskoot wat die kernartikel asook primêre en sekondêre raamtekste bevat.

Figuur 18: Uit *Merriam Webster*

Die skermkootstruktuur van aanlyn woordeboeke moet nie net voorsiening maak vir die plasing van leksikografiese data nie, maar moet ook 'n soekplek skep waar nieleksikografiese data geplaas kan word. Om nie die aandag van die leksikografiese data, die hoofokus van skermkote van aanlyn woordeboeke, weg te lei nie, is dit waarskynlik die beste dat die soekplek vir sulke nieleksikografiese data in die skermkootraam verskyn. Die skermkootstruktuur se verstekweergawe met 'n kernartikel, uitgebreide artikel en daarbenevens soms ook sekondêre raamtekste kan dus uitgebrei word deur die toevoeging van 'n ander tipe raamkomponent. In figuur 18 word die verstekskermkoot horisontaal en vertikaal uitgebrei deur die toevoeging van raamtekste. Naas die stukkie woordvermaak as middelste teks in die agterste raam, is daar in dié raam twee advertensies. Die onderkant van die skermkoot vertoon ook 'n advertensie as raamteks. In figuur 19 uit *Duden Online* word die leksikografies relevante data aangevul deur 'n volle horisontale sowel as 'n volle vertikale raam beset deur nieleksikografiese data. Hierdie weergawe van *Duden Online* wat gratis beskikbaar is, bevat talle advertensies en die skermkootstruktuur van die woordeboek is so beplan dat daar in die skermkootraam plek is vir hierdie advertensies. 'n Ander tipe dinamika is hier ter sprake deurdat die advertensies nie staties is nie, maar selfs tydens 'n enkele raadpleging van die betrokke artikel verander.

Figuur 19: Uit *Duden Online*

Aangesien dit nie leksikografiese data is wat in hierdie raam vertoon word nie kan hierdie raam nie as 'n leksikografiese soekplek beskou word nie. Dit word dus nie as sodanig benoem nie, maar staan as 'n skermkootraam bekend.

In gedrukte woordeboeke speel bladuitleg asook die uitleg en voorkoms van buitetekste 'n belangrike rol (Almind en Bergenholtz 2000). Aanlyn woordeboeke het ook 'n estetiese dimensie en in die kommersiële leksikografie moet die skermkootstruktuur so beplan word dat dit ook ruimte bied aan nieleksikografiese data. Dit mag nie lukraak gedoen word nie. Dit is deel van die leksikografiese proses dat die leksikograaf moet toesien dat die woordeboekspesifieke besetting van die skermkootstruktuur nie die gebruiker benadeel in die raadpleging van die woordeboek nie. Gevolglik is nie net die artikelstruktuur belangrik nie, maar ook die skermkootstruktuur en ook die funksionele benutting van 'n skermkootraam.

Data-oorlading kan maklik suksesvolle woordeboekraadpleging kortwiek — vergelyk Gouws en Tarp (2017). In figuur 20, die *Macmillan Dictionary* se openingskermskoot van die lemma *information overload* se artikel met sy uitgebreide artikelstruktuur en skermkootraamstruktuur is data-oorlading 'n wesentliche gevaar as die gebruiker slegs op soek is na die betekenis van *information overload*.

The screenshot shows the Macmillan Dictionary interface for the word 'information overload'. The page is heavily cluttered with advertisements. At the top, there are navigation tabs: BUZZWORD, OPEN DICTIONARY, RESOURCES, QUIZZES, and VIDEOS. Below these are several ads, including one for 'rain' mobile services offering 'FREE monthly calls and data for 2 phones*' and another for 'rain' routers. The main content area is divided into sections: 'information overload' with its part of speech (NOUN), 'WORD FORMS', 'DEFINITIONS' (1), and a definition: 'a situation in which you get more information than you can deal with at one time and become tired and confused'. There are also sections for 'Synonyms and related words', 'TRENDING WORDS' (listing 'for' at -4.9%, 'blue movie' at -39.0%, and 'to' at -11.2%), and 'SYNONYMS OF THE MONTH' (listing 'gift'). The page also features a 'Using the dictionary' button, 'OTHER ENTRIES FOR THIS WORD', and a 'Share this entry' button.

Figuur 20: Uit *Macmillan Dictionary*

Soos in die geval van artikelraamstrukture kan daar in die skermskootstruktuur ook 'n volle raam sowel as 'n halwe raam optree en dit geld op horisontale en vertikale vlak. Leksikograwe moet saam met uitgewers beplan aan die beste benutting van die nuwe tipes raamstrukture om te verseker dat geïntegreerde en niegeïntegreerde artikelrame asook die besetting van 'n skermskootraam tot voordeel van die woordeboek se teikengebruiker sal wees.

4. Ten slotte

Alhoewel die oorgang vanaf die gedrukte na die aanlyn omgewing reeds tot 'n groot verskeidenheid aanpassings in die leksikografie gelei het, is nog nie naastenby al die moontlikhede wat die nuwe medium bied, benut nie. Praktiese leksikograwe tree vernuwend op in hulle beplanning en produksie van aanlyn woordeboeke. Metaleksikograwe moet hierdie vernuwing in hulle teoretiese modelle insluit, maar self ook met vernuwendende voorstelle vorendag kom. Dan kan 'n grondige teoretiese benadering 'n vertrekpunt wees vir die verdere beplanning en produksie van goeie aanlyn woordeboeke. Sodoende kan die gebruiker baat by 'n omvattende data-aanbod en 'n optimale onttrekking van inligting aan hierdie data. In hierdie verband speel woordeboekstrukture 'n wesenlike rol. Leksikograwe moet saam met rekenaar- en inligtingswetenskaplikes werk om die gewenste strukture te ontwikkel wat sowel 'n omvattende dataverspreidingsstruktuur as 'n soekstruktuur 'n werklikheid kan laat word. Nuwe strukture, soos die skermskootstruktuur, maar ook nuwe tipes raamstrukture kan 'n bydrae lewer om die gepaste leksikografiese data te akkommodeer en om 'n niesteurende posisie vir nieleksikografiese data te skep.

5. Bronnelys

5.1 Woordeboeke

5.1.1 Aanlyn woordeboeke (Almal geraadpleeg: Junie 2023)

AHD = *American Heritage Dictionary*.

<http://ahdictionary.com/>

ANW = *Algemeen Nederlands Woordenboek*.

<http://anw.inl.nl/>

dict.cc = <https://www.dict.cc/>

Duden = *Duden Online*.

<https://www.duden.de/suchen/dudenonline/>

elexiko = <http://www.owid.de/wb/elexiko/start.html>

LDOCE = *Longman Dictionary of Contemporary English*.

<http://www.ldoceonline.com>

Macmillan = *Macmillan Dictionary*.

<https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/>

(Woordeboek sluit op 30 Junie 2023.)

MW = *Merriam-Webster*.

<http://www.merriam-webster.com/dictionary>

OED = *Oxford English Dictionary*.

<https://www.oed.com/>

Pharos = *Pharos Afrikaans–Engels/English–Afrikaans Woordeboek*.

<https://www-pharosaanlyn-co-za.ez.sun.ac.za/soek/>

5.1.2 Gedrukte woordeboeke

Takebayashi, S. en Y. Kojima (Reds.). 1990. *Kenkyusha's Lighthouse English–Japanese Dictionary*. Tokio: Kenkyusha.

Wiegand, H.E., R.H. Gouws, M. Kammerer, M. Mann en W. Wolski (Reds.). 2020. *Wörterbuch zur Lexikographie und Wörterbuchforschung / Dictionary of Lexicography and Dictionary Research. Deel 3*. Berlyn: De Gruyter.

5.2 Ander bronne

Almind, R. en H. Bergenholtz. 2000. Die ästhetische Dimension der Lexikographie. Fix, U. (Red.). 2000. *Bild im Text — Text und Bild*: 259-288. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winther.

Gouws, R.H. 2014. Article Structures: Moving from Printed to e-Dictionaries. *Lexikos* 24: 155-177. <https://doi.org/10.5788/24-1-1256>

Gouws, R.H. 2018. Accessibility, Access Structures and Access Procedures. Jesenšek, V. en M. Enčeva (Reds.). 2018. *Wörterbuchstrukturen zwischen Theorie und Praxis*: 35-56. Berlyn: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110598650-003>

Gouws, R.H. 2022. Extended Article Comments in Online Dictionaries. *Lexicography. Journal of ASIALEX* 9(2): 111-138.

Gouws, R.H. en S. Tarp. 2017. Information Overload and Data Overload in Lexicography. *International Journal of Lexicography* 30(4): 389-415.

Hausmann, F.J. en H.E. Wiegand. 1989. Component Parts and Structures of General Monolingual Dictionaries. Hausmann, F.J. et al. (Reds.). 1989–1991: 328-360.

Hausmann, F.J., O. Reichmann, H.E. Wiegand en L. Zgusta (Reds.). 1989–1991. *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / Dictionaries. An International Encyclopedia of Lexicography / Dictionnaires. Encyclopédie internationale de lexicographie*. Berlyn: Walter de Gruyter.

Kammerer, M. en H.E. Wiegand. 1998. Über die textuelle Rahmenstruktur von Printwörterbüchern. Präzisierungen und weiterführende Überlegungen. *Lexicographica* 14: 224-238.

Klosa, A. en R.H. Gouws. 2015. Outer Features in e-Dictionaries. *Lexicographica* 31: 142-172.

Wiegand, H.E. 1989. Arten von Mikrostrukturen im allgemeinen einsprachigen Wörterbuch. Hausmann, F.J. et al. (Reds.). 1989–1991: 462-501.